

Anna Kossowska

MŁODOCIANI SPRAWCY PRZESTĘPSTW O CHARAKTERZE
CHULIGAŃSKIM NA TERENIE WARSZAWY
PRÓBA ANALIZY EKOLOGICZNEJ

1. Głównym celem mniejszego opracowania jest próba rozpatrzenia niektórych aspektów przestrzennego rozmieszczenia na terenie Warszawy przestępczości młodocianych sprawców czynów o charakterze chuligańskim. Analizę tego zagadnienia oparto na materiałach dotyczących młodocianych więźniów, skazanych w I instancji za przestępstwa przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom, zakwalifikowane jako mające charakter chuligański, i przebywających w warszawskich zakładach karnych w latach 1967 i 1968¹

Zostali oni dobrani do badań na podstawie danych z akt więziennych 3 zakładów karnych: wojewódzkiego aresztu śledczego w Warszawie, aresztu śledczego w Białołęce i aresztu śledczego na Służewcu. Doboru przypadków do badań dokonano na podstawie następujących kryteriów: 1) skazanie za przestępstwo uznane przez sąd za mające charakter chuligański (z zastosowaniem przepisów ustawy z 22 maja 1958 r. o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo), 2) wiek 17—20 lat w chwili doboru do badań, 3) zamieszkiwanie na terenie Wielkiej Warszawy.

Uzyskano dane o 493 młodocianych więźniach odpowiadających powyższym kryteriom. W zasadzie można uznać, że objęto badaniami ogół populacji więźniów z okresu 2 lat, spełniającej wymienione warunki, nie można jednakże wykluczyć możliwości, że pewne nieliczne przypadki nie zostały uwzględnione w badaniach z powodu niefigurowania ich na listach więźniów sporządzonych dla Zakładu Kryminologii INP PAN.

Oдноśnie do każdego z 493 młodocianych ustalono na podstawie akt więzien-

¹ Należy zaznaczyć, że według danych uzyskanych z Wydziału Sprawozdawczości i Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości, spośród skazanych w całym kraju w 1968 r. za przestępstwa przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom, zakwalifikowane jako chuligańskie, tylko 19,3% zostało skazanych na kary pozbawienia wolności z zawieszeniem ich wykonania.

nych oraz kart karalności z Rejestru Skazanych Ministerstwa Sprawiedliwości i Rejestru Centralnego Zarządu Zakładów Karnych miejsce zamieszkiwania i miejsce popełnienia przestępstwa o charakterze chuligańskim, za które nastąpiło skazanie w sprawie, w jakiej młodociany został ostatnio aresztowany, jak również dane dotyczące jego karalności.

Wśród 493 młodocianych więźniów, objętych badaniami, zostało skazanych w sprawie sądowej, będącej podstawą doboru grupy:

145 (29,4%) — wyłącznie za przestępstwa przeciwko władzom i urzędom (art. 132, 133, 127, 129),

260 (52,7%) — wyłącznie za przestępstwa przeciwko zdrowiu i przeciwko godności osobistej (w tym wyłącznie przeciwko zdrowiu 209 — 42,4%; wyłącznie przeciwko godności osobistej 13 — 2,6%; przeciwko zdrowiu oraz godności osobistej 38 — 7,7%),

46 (9,3%) — za przestępstwa przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom,

42 (8,6%) — za przestępstwa przeciwko władzom i urzędom bądź zdrowiu oraz za inne przestępstwa (z reguły przeciwko mieniu i uszkodzeniu mienia).

Należy zaznaczyć, że wśród 746 popełnionych czynów z użyciem agresji fizycznej poważnych przestępstw było tylko: 4 z art. 236, 14 z art. 240, 3 z art. 241 oraz 3 z art. 259. Na przestępstwa przeciwko władzom i urzędom (art. 127, 129, 132, 133) przypada 301 czynów (40,3%), na naruszenie nietykalności cielesnej i lekkie uszkodzenie ciała (art. 237 i 239) 294 czyny (39,4%).

2. Rozpatrując przestępczość 493 badanych, będziemy operować danymi dotyczącymi nie tylko przestępstwa, w związku z którym znaleźli się oni ostatnio w więzieniu, lecz i danymi o różnych innych przestępstwach, za które zostali skazani w całym okresie, gdy byli w wieku 17—20 lat. Bierzemy więc pod uwagę całą karalność badanych w okresie, gdy byli młodocianymi osobnikami, w związku z czym wyłoniły się dwie grupy badanych:

1. tacy, którzy mieli tylko jedną sprawę o charakterze chuligańskim, w związku z którą zostali dobrani do badanej populacji (269 — 54,6%);

2. tacy, którzy mieli dwie lub więcej spraw (224 — 45,4%); spośród tych ostatnich 155 (69,2%) było karanych 2 razy, a 69 (30,8%) 3 razy.

Interesujące wydawało się sprawdzenie, jak wygląda przestępczość badanych w okresie ich nieletniości. W tym celu sprawdzono w repertoriach Sądu d[la]. Nieletnich dane o 154 więźniach (31,2% ogółu badanych), biorąc pierwsze nazwiska z listy więźniów z więzienia w Białoleńcu (wg kolejności ich napływu do więzienia w okresie 10 miesięcy).

Okazało się, iż sprawy w Sądzie dla Nieletnich w Warszawie miało 56 spośród 154 młodocianych — 36,4% ogółu sprawdzonych w SN; wśród tych 56 (46,4%) miało jedną sprawę sądową, 16,1% — dwie sprawy i 37,5% — trzy i więcej spraw.

Struktura przestępczości badanych w okresie nieletniości przedstawiała się na-

stępująco: przestępstwa przeciwko mieniu wynosiły aż 81,7%, przestępstwa przeciwko zdrowiu oraz władzom i urządóm—11,8%, inne — 6,5%.

Jak widać z powyższego, struktura przestępczości w okresie nieletniości młodocianych sprawców czynów o charakterze chuligańskim nie różni się od typowej przestępczości nieletnich popełniających z reguły przestępstwa przeciwko mieniu.

Gdyby ekstrapolować wyniki uzyskane dla tych 154 badanych na całość badanej populacji, to można przypuszczać, że około $\frac{1}{3}$ ogółu badanych młodocianych więźniów sprawców przestępstw o charakterze chuligańskim miało już uprzednio sprawy w sądzie dla nieletnich.

Przechodzimy obecnie do omówienia struktury przestępczości 493 młodocianych więźniów sprawców przestępstw o charakterze chuligańskim, uwzględniając całą ich przestępczość w okresie 17—20 lat.

493 badanych (uwzględniając zarówno tylko 1 raz karanych, jak i recydywistów) popełniło w tym okresie 1143 przestępstwa — na 1 badanego przypadają zatem 2,3 czyny. Przestępstwa przeciwko mieniu stanowią tylko 13,6% ogółu czynów, przestępstwa z cechami agresji fizycznej lub słownej (przeciwko osobie, władzom i urządóm, zniewagi i z art. 263) aż 83,8%, a wszystkie inne 2,9%.

Charakter przestępczości 224 recydywistów kształtuje się następująco: 54,5% spośród nich było skazanych wyłącznie za przestępstwa z użyciem agresji fizycznej lub słownej, 40,1% za przestępstwa z użyciem agresji oraz co najmniej za 1 przestępstwo przeciwko mieniu, 5,4% za przestępstwa z użyciem agresji oraz za inne niż przeciwko mieniu. Rozpatrując wspomnianą kategorię tych recydywistów, którzy w strukturze przestępczości mieli przestępstwa przeciwko mieniu, spotykamy się tylko u 17,7% z przewagą przestępstw przeciwko mieniu nad agresywnymi, u 36,7% te dwa rodzaje czynów występowały w tych samych proporcjach, zaś aż u 45,6% stwierdzono przewagę przestępstw z użyciem agresji nad przestępstwami przeciwko mieniu.

Tak więc spośród ogółu 224 recydywistów aż u 163 (72,8%) można było stwierdzić znamienne zjawisko w okresie, gdy mieli 17—20 lat — popełnianie wyłącznie lub głównie przestępstw z użyciem agresji.

Analizując przestępstwa popełnione z użyciem agresji fizycznej przez młodocianych recydywistów (z pominięciem sprawy będącej podstawą do skompletowania grupy badanej), stwierdzono jednak, że takie przestępstwa agresywne, które pociągają za sobą poważne skutki dla ofiary, nie przekraczały 2% wśród ogółu agresywnych czynów (z art. 236 były tylko 4 czyny, z art. 241 — 2 czyny); jeśli uwzględnić jeszcze 22 rozboje, to poważnych przestępstw wśród przestępstw połączonych z agresją fizyczną nie było więcej niż 6%.

Ta grupa 163 sprawców, niejednokrotnie już karanych za przestępstwa o charakterze agresywnym, stanowi wśród ogółu badanych młodocianych sprawców przestępstw chuligańskich stosunkowo znaczny odsetek (33%), co biorąc zwłasz-

cza pod uwagę ich wiek oraz fakt, że znakomita większość tych przestępstw jest popełniana w stanie nietrzeźwym, zasługuje na tym większą uwagę.

Na zakończenie dodać należy, że w kwietniu 1971 r. sprawdzono w Rejestrze Skazanych Ministerstwa Sprawiedliwości i w Rejestrze Centralnego Zarządu Zakładów Karnych dalszą karalność badanych po ukończeniu przez nich 21 lat. Okazało się, że w okresie obejmującym od 1 do 3 lat spośród nierecydywistów było karanych tylko 18 (6,7%), spośród 155 uprzednio 2 razy karanych było ponownie skazanych 28 (18,1%), zaś spośród 69, którzy byli uprzednio 3 razy karani, recydywistów było 14 (20,3%)².

3. Zanim przystąpimy do analizy przestrzennej wyników badań dotyczących młodocianych więźniów, skazanych za przestępstwa uznane przez sąd za mające charakter chuligański, wydaje się celowe omówienie danych o kształtowaniu się na terenie Warszawy liczby przestępstw popełnianych z użyciem agresji przez osoby w różnych grupach wieku. Będziemy się opierać na danych statystyki milicyjnej, w związku z czym należy podkreślić, że tylko część występujących w niej czynów o znamionach agresji jest później kwalifikowanych przez sąd jako przestępstwa chuligańskie. Aby należycie oświetlić to zagadnienie, należy poświęcić nieco miejsca istotnej kwestii, jak w świetle statystyki sądowej kształtuje się stosunek liczby skazanych z odpowiednich artykułów k.k. za przestępstwa popełnione z użyciem agresji, którzy zostali zakwalifikowani przez sąd jako sprawcy przestępstw chuligańskich, do skazanych z tych samych artykułów k.k., których czynom sąd nie przypisał tego charakteru.

Wobec braku danych o liczbie skazanych na terenie Warszawy za przestępstwa przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom z podziałem na „chuligańskie” i „inne”, przedstawiamy dane ze statystyki sądowej odnośnie do całego kraju za rok 1968³. Jak widać z danych, uwidocznionych w tablicy 1, we wszystkich wyodrębnionych grupach przestępstw zakwalifikowanych jako mające charakter chuligański największe odsetki skazanych za takie przestępstwa przypadają na wiek 17—20 lat.

Biorąc pod uwagę najczęściej w praktyce występujące przestępstwa kwalifikowane jako chuligańskie stwierdza się, iż w przestępstwach polegających na naruszeniu nietykalności cielesnej (art. 239), z których aż 76% sąd zakwalifikował jako mające charakter chuligański, skazanych młodocianych jest 82,3%; w lekich uszkodzeniach ciała (art. 237), z których 66,5% sąd zakwalifikował jako chu-

² Zaznaczyć należy, że spośród wspomnianych wyżej 60 ponownie karanych sędziomnie było 22 (36,7%) skazanych za przestępstwa przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom, 28 (46,6%) za przestępstwa przeciwko mieniu i 10 (16,7%) za inne przestępstwa. Jak widać, w porównaniu z okresem poprzednim wzrósł wśród recydywistów odsetek karanych za przestępstwa przeciwko mieniu.

³ Opierano się na danych zawartych w wydawnictwie Ministerstwa Sprawiedliwości: *Statystyka sądowa 1968 — prawomocne skazania osób dorosłych*, oraz na pewnych danych szczegółowych udostępnionych przez sędziego J. Szczuckiego, naczelnika Wydziału Sprawozdawczości i Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości.

ligańskie, młodocianych jest 79,9%; w przypadku przestępstw z art. 132, z których tylko 37,5% sąd zakwalifikował jako chuligańskie, młodocianych jest aż 56,3%; w przestępstwach zaś z art. 133, z których 51,8% sąd uznał za mające charakter chuligański, młodocianych jest 63,6%.

Tę samą prawidłowość obserwujemy porównując uwidocznione w drugiej części tablicy odsetki skazanych za przestępstwa mające charakter chuligański w poszczególnych grupach wieku. W każdym prawie z wyróżnionych w tablicy 1 rodzajów przestępstw w kategorii młodocianych obserwujemy odsetki wyższe niż w pozostałych grupach wieku.

Rozpatrując więc dane ze statystyki milicyjnej, figurujące w dalszej części artykułu, dotyczące zarówno przestępstw przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom, jak i osób podejrzanych o ich dokonanie, nie należy zapominać o tym, że wprowadzie tylko część spośród tych podejrzanych zostaje później zakwalifikowana przez sądy jako sprawcy przestępstw o charakterze chuligańskim, ale że jest to jednak znaczny odsetek. Jeśli więc przed omówieniem wyników badań, opartych na danych dotyczących młodocianych przebywających w więzieniach, prezentujemy materiały statystyki milicyjnej odnośnie do wszystkich podejrzanych o popełnienie przestępstw przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom, to wychodzimy z założenia, że ilustrują one nie tylko ważny problem dotyczący nasilenia całej przestępczości połączonej z agresją na terenie Warszawy, ale że dają one również w przybliżeniu obraz przestępczości o charakterze chuligańskim u podejrzanych w różnych grupach wieku, ponieważ znaczny odsetek wśród tych przestępstw bywa uznawany przez sądy za mający znamiona chuligańskie.

W tablicy 2 zamieszczono dane statystyki milicyjnej⁴ o kształtowaniu się nasilenia przestępczości u ogółu osób podejrzanych, a następnie w poszczególnych kategoriach wieku: nieletnich (10—16 lat), młodocianych (17—20-letnich) oraz podejrzanych w wieku powyżej 21 lat — z uwzględnieniem przestępczości ogółem i wyodrębnionej kategorii przestępstw połączonych z agresją. Dane dotyczące poszczególnych dzielnic omówimy łącznie z wynikami badań młodocianych więźniów; figurujące jednak w tablicy 2 sumaryczne dane dotyczące całej Warszawy zasługują na krótką przynajmniej analizę.

Jak wynika z danych z tablicy 2, wśród mężczyzn podejrzanych o popełnienie ogółu ujawnionych przestępstw najwyższy współczynnik⁵ przypada na nieletnich chłopców (45,4), nieco tylko mniejszy na młodocianych (42,0), a współczynnik dla podejrzanych dorosłych w wieku powyżej 21 lat jest mniejszy o blisko połowę od współczynnika dla młodocianych i wynosi 22,4.

⁴ Wszystkie dane statystyki milicyjnej, na których opierano się w niniejszym artykule, zostały opracowane przez płk. E. Syzduła z Wydziału Statystyki KG MO.

⁵ Współczynniki liczone opierając się na danych ludnościowych wg stanu z dnia 31 X 1967, zawartych w wydawnictwie GUS — Wyniki badania struktury ludności według płci i wieku — stan w dniu 31.12.1967, jak również na pewnych danych szczegółowych udo-
stępionych przez Miejski Urząd Statystyczny.

Tablica 1. Skazani w Polsce za niektóre przestępstwa przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom
(w świetle danych statystyki)

Przestępstwa	Skazani według rodzajów przestępstw					
	wiek (lat)					
	ogółem	17—20	21—24	25—29	30—39	40 i więcej
Opór władzy (art. 129):						
chuligańskie	24,0	38,4	33,5	26,3	18,1	10,9
inne	76,0	61,6	66,5	73,7	81,9	89,1
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Znieważenie urzędnika (art. 132):						
chuligańskie	37,5	56,3	47,3	40,3	32,8	26,4
inne	62,5	43,7	52,7	59,7	67,2	73,6
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Napaść na urzędnika (art. 133):						
chuligańskie	51,8	63,6	60,4	51,4	44,4	35,4
inne	48,2	36,4	39,6	48,6	55,6	64,6
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Bardzo ciężkie i ciężkie uszkodzenie ciała (art. 235 i 236*):						
chuligańskie	24,6	42,9	37,5	27,9	14,5	7,1
inne	75,4	57,1	62,5	72,1	85,5	92,9
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lekkie uszkodzenie ciała (art. 237):						
chuligańskie	66,5	79,9	74,9	66,9	49,4	33,4
inne	33,5	20,1	25,1	35,1	50,6	66,6
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Naruszenie nietykalności cielesnej (art. 239):						
chuligańskie	76,1	82,3	80,3	74,2	67,8	56,8
inne	23,9	17,7	19,7	25,8	32,2	43,2
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Udział w bójce (art. 240, 241):						
chuligańskie	35,1	51,5	45,5	34,4	20,2	7,3
inne	64,9	48,5	54,5	65,6	79,8	92,8
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Bez przestępstw drogowych.

W odniesieniu do sprawców przestępstw przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom na pierwszym miejscu pod względem nasilenia figurują młodociani, dla których współczynnik wynosi aż 15,0 w porównaniu ze współczynnikiem 6,4 dla ogółu mężczyzn w wieku powyżej 20 lat (u dorosłych jest on więc mniejszy o przeszło połowę). Współczynnik nasilenia przestępstw tego rodzaju u nielet-

z podziałem na zakwalifikowane przez sąd jako chuligańskie i niezakwalifikowane w taki sposób sądowej za rok 1968) — dane w %

Przestępstwa	Skazani według grup wieku					
	wiek (lat)					
	17—20	21—24	25—29	30—39	40 i więcej	ogółem
Opór władzy (art. 129):						
chuligańskie	26,1	24,4	19,9	19,2	10,4	100,0
inne	13,2	15,3	17,6	27,2	26,7	100,0
ogółem						
Znieważenie urzędnika (art. 132):						
chuligańskie	21,2	16,4	17,0	26,7	18,7	100,0
inne	9,8	11,0	15,1	32,9	31,2	100,0
ogółem						
Napaść na urzędnika (art. 133):						
chuligańskie	27,5	22,6	19,5	21,1	9,3	100,0
inne	16,9	15,9	19,7	28,2	19,3	100,0
ogółem						
Bardzo ciężkie i ciężkie uszkodzenie ciała (art. 235 i 236*):						
chuligańskie	38,5	23,2	17,5	14,0	6,8	100,0
inne	16,8	12,6	14,8	27,0	28,8	100,0
ogółem						
Lekkie uszkodzenie ciała (art. 237)						
chuligańskie	45,1	21,1	15,6	13,0	5,2	100,0
inne	22,4	14,0	16,7	26,4	20,5	100,0
ogółem						
Naruszenie nietykalności cielesnej (art. 239):						
chuligańskie	42,6	21,7	15,6	14,1	6,0	100,0
inne	29,3	17,0	17,2	22,0	14,5	100,0
ogółem						
Udział w bójce (art. 240, 241):						
chuligańskie	48,2	24,4	14,4	9,3	3,7	100,0
inne	24,5	15,8	14,9	19,9	24,9	100,0
ogółem						

* Bez przestępstw drogowych

nich chłopców nie przekracza 5,3. Stosunkowo niski współczynnik w grupie dorosłych mężczyzn, w porównaniu ze współczynnikiem u nieletnich, spowodowany jest faktem, iż objęto razem wszystkie roczniki począwszy od 21 lat, a więc i ludzi w starszych grupach wieku, którzy rzadko popełniają tego rodzaju przestępstwa.

Tablica 2. Mężczyźni podejrzani o popełnienie przestępstw na terenie Warszawy w 1968 r. wg danych statystyki milicyjnej

Podejrzani	Ogół przestępstw		Przestępstwa przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom	
	l.b.	współczynnik	l.b.	współczynnik
Ogół mężczyzn	15 293	29,9	3 583	7,0
Nieletni (10—16 lat)	3 847	45,4	452	5,3
Młodociani (17—20 lat)	1 894	42,0	676	15,0
Dorośli (21 lat i powyżej)	9 552	22,4	2 455	6,4

Współczynniki obliczono na 1000 mężczyzn w odpowiednich grupach wieku

Rozpatrując współczynniki uwidocznione w tablicy 2, nie należy zapominać o tym, że ilustrują one nasilenie przestępczości chłopców i mężczyzn z terenu Warszawy w odniesieniu do interesujących nas kategorii przestępstw, ale nie informują o ilości dokonanych przestępstw. O rozmiarach i nasileniu przestępczości w Warszawie świadczą liczby i współczynniki dotyczące przestępstw stwierdzonych w 1968 r. (tablica 3).

Tablica 3. Stwierdzone przestępstwa na terenie poszczególnych dzielnic Warszawy w 1968 r.*

Dzielnica	Ogół przestępstw			Przestępstwa przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom		
	l.b.	współczynnik	ranga	l.b.	współczynnik	ranga
Śródmieście	9 257	43,7	1	1 611	7,6	1
Mokotów	3 426	16,2	6	765	3,6	6
Ochota	2 363	15,4	7	494	3,2	2
Wola	4 206	21,5	4	825	4,2	5
Żoliborz	3 522	26,9	3	578	4,4	3
Praga Północ	4 766	29,9	2	894	5,6	2
Praga Południe	4 424	20,2	5	930	4,3	4
Ogółem	31 964**	25,0		6 097	4,8	

*Dane milicyjne obejmują wszystkie stwierdzone przestępstwa popełnione przez nieletnich, młodocianych i dorosłych (współczynniki liczono na 1000 mieszkańców).

** Bez przestępstw drogowych.

Według danych statystyki milicyjno-prokuratorskiej liczba przestępstw stwierdzonych na terenie Warszawy (łącznie z przestępstwami drogowymi) wynosiła 33 504, współczynnik na 1000 mieszkańców — 26,2 (bez przestępstw drogowych 31 964, współczynnik 25,0). Liczba stwierdzonych przestępstw przeciwko osobie oraz władzom i urzędom wynosiła 6069, współczynnik na 1000 mieszkańców — 4,8.

Badając nasilenie przestępczości w poszczególnych dzielnicach, należy stwier-

dzić, iż zdecydowanie wyższy niż w innych dzielnicach jest współczynnik dla Śródmieścia i to zarówno w odniesieniu do ogółu stwierdzonych przestępstw (43,7), jak i do przestępstw przeciwko osobie oraz władzom i urzędom (7,6). Drugą dzielnicą wybijającą się pod względem nasilenia przestępczości jest Praga Północ (współczynnik dla ogółu stwierdzonych przestępstw 29,9, a dla przestępstw agresywnych — 5,6). Jak widać więc, najwyższymi współczynnikami wyróżniają się dzielnice, w których znajdują się centra handlowe i rozrywkowe lewobrzeżnej i prawobrzeżnej Warszawy.

4. Przechodząc obecnie do omówienia przestrzennych aspektów przestępczości młodocianych, popełniających w Warszawie przestępstwa przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom, należy zasygnalizować, iż zagadnienie to można rozpatrywać zarówno pod kątem widzenia miejsca popełnienia przestępstw, jak i z uwagi na miejsce zamieszkania ich sprawców. W pierwszym przypadku zyskujemy informację, które dzielnice Warszawy są bardziej, a które mniej „preferowane” przez określone grupy sprawców jako miejsca sprzyjające popełnieniu przestępstw o charakterze agresywnym, w drugim zaś przypadku dowiadujemy się, w których dzielnicach sprawcy takich przestępstw najczęściej, a w których najrzadziej mieszkają.

W analizie danych dotyczących kształtowania się miejsc zamieszkania młodocianych sprawców przestępstw chuligańskich możemy posługiwać się tylko materiałem dotyczącym 493 młodocianych więźniów skazanych za tego rodzaju przestępstwa; statystyka milicyjna uwzględnia bowiem tylko miejsce popełnienia czynu.

W związku z tym, chcąc skonfrontować dane dotyczące badanej grupy młodocianych z danymi statystyki milicyjnej, zaczniemy nasze rozważania od kwestii miejsc popełnienia przestępstw. Omówimy najpierw dane statystyki milicyjnej dotyczące sprawców przestępstw przeciwko osobie oraz władzom i urzędom (tablica 4), a następnie dane o 493 młodocianych więźniach sprawcach przestępstw zakwalifikowanych przez sąd jako chuligańskie.

W związku z tablicą 4 zasługuje chyba na krótkie omówienie kwestia, co oznaczają właściwie zamieszczone w tej tablicy współczynniki. Wydaje się, że posługiwanie się nimi wówczas odpowiadałoby warunkom metodologicznej poprawności, gdyby liczbę mężczyzn podejrzanych o popełnienie w danej dzielnicy przestępstwa z użyciem agresji odnieść do liczby mężczyzn w określonej grupie wieku zamieszkujących w danej dzielnicy przy równoczesnym uwzględnieniu przeciętnej liczby mężczyzn dojeżdżających z innych terenów. Wówczas tak obliczony współczynnik określałby, co który napotkany w danej dzielnicy mężczyzna jest podejrzany o popełnienie przestępstwa z użyciem agresji. Ponieważ jednak niemożliwe jest określenie liczby osób z innych terenów przebywających w danej dzielnicy, poprzestajemy na posilkowaniu się z konieczności współczynnikami obliczonymi

T a b l i c a 4 . Mężczyźni podejrzani o popełnienie przestępstw przeciwko zdrowiu oraz władzom i urządnom na terenie Warszawy w r. 1968 wg danych statystyki milicyjnej

Dzielnica	Ogółem			Nieletni (10—16 lat)			Młodociani (17—20 lat)			Dorośli (21 lat i powyżej)		
	l.b.	współ- czynnik	ranga	l.b.	współ- czynnik	ranga	l.b.	współ- czynnik	ranga	l.b.	współ- czynnik	ranga
Śródmieście	920	114	1	103	8,6	2	148	20,4	1	669	10,5	1
Mokotów	506	6,3	4	43	3,1	6	102	14,3	4	361	6,1	3
Ochota	316	5,2	7	30	3,0	7	62	10,8	7	224	4,9	6
Wola	454	5,6	6	61	4,4	5	90	11,0	6	303	5,1	5
Żoliborz	330	5,9	5	94	9,5	1	61	13,3	5	175	4,2	7
Praga Północ	472	7,8	2	43	4,5	4	88	18,6	2	341	7,4	2
Praga Południe	585	6,6	3	78	5,1	3	125	16,8	3	382	5,8	4
Ogółem	3583	7,0		452	5,3		676	15,0		2455	6,4	

Współczynniki obliczono na 1000 mężczyzn w odpowiednich grupach wieku

w stosunku do liczby mężczyzn w odpowiednich grupach wieku zamieszkujących na terenie danej dzielnicy.

Z tablicy 4 widać, jak kształtują się współczynniki ilustrujące w przybliżeniu nasilenie popełniania przestępstw z użyciem agresji przez chłopców i mężczyzn, podejrzanych o ich dokonanie w poszczególnych dzielnicach Warszawy.

Dla młodocianych najwyższy współczynnik występuje w śródmieściu (20,4), a następnie kolejno na Pradze Północ (18,6), Pradze Południe (16,8), Mokotowie (14,3), Żoliborzu (13,3), Woli (10,9), Ochocie (10,8).

Dla mężczyzn dorosłych w wieku 21 lat i powyżej kolejność dzielnic wg wysokości współczynników jest nieco odmienna i kształtuje się następująco: śródmieście (10,5), Praga Północ (7,4), Mokotów (6,1), Praga Południe (5,8), Wola (5,1), Ochota (4,9) i Żoliborz (4,2).

Zdecydowanie odmiennie kształtuje się natomiast kolejność dzielnic w odniesieniu do nieletnich: Żoliborz (9,2), śródmieście (8,6), Praga Południe (5,1), Praga Północ (4,5), Wola (4,4), Mokotów (3,1) i Ochota (3,0).

Można zatem stwierdzić, iż najwyższe nasilenie popełniania przestępstw z użyciem agresji przez podejrzanych w różnych grupach wieku charakteryzuje: w grupie dorosłych — dzielnicę śródmieście, natomiast w odniesieniu do najbardziej nas tu interesującej grupy młodocianych — śródmieście i Pragę Północ.

Należałoby może nieco miejsca poświęcić zagadnieniu, jak kształtują się współczynniki ilustrujące nasilenie popełniania przez podejrzanych chłopców i mężczyzn ogółu przestępstw na terenie poszczególnych dzielnic, a nie tylko wyodrębnionej uprzednio kategorii przestępstw agresywnych (tablica 5).

Uwagę zwraca silne różnicowanie się wysokości współczynników w grupie nieletnich od 70,8 dla Żoliborza do 28,3 dla Ochoty. W żadnej innej grupie wieku rozpiętość wysokości współczynników nie jest aż tak duża. Natomiast badając nasilenie popełniania ogółu przestępstw przez podejrzanych w różnych grupach wieku w poszczególnych dzielnicach Warszawy, widzimy, że w grupie nieletnich najwyższe współczynniki odnotowujemy dla Żoliborza (70,8) i śródmieścia (63,7), a w grupie dorosłych dla Pragi Północ (37,3) oraz śródmieścia (31,9), w odniesieniu zaś do młodocianych najwyższe współczynniki charakteryzują śródmieście (61,9) i Pragę Północ (59,6).

Porównując zatem dane uwidocznione w tablicach 4 i 5, możemy stwierdzić dużą zgodność uszeregowania poszczególnych dzielnic według stopnia nasilenia popełniania przez podejrzanych w różnych grupach wieku zarówno przestępstw przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom, jak również ogółu przestępstw.

Jeśli obecnie przejdziemy do analizy współczynników obliczonych w oparciu o dane dotyczące miejsc popełnienia przestępstw chuligańskich przez 493 badanych młodocianych, to współczynniki te (obliczone na 1000 mężczyzn w wieku 17—20 lat zamieszkujących w poszczególnych dzielnicach) kształtują się następująco: śródmieście 14,6; Praga Północ 13,1; Żoliborz 12,4; Praga Południe

Tablica 5. Mężczyźni podejrzani o dokonanie ogółu przestępstw na terenie Warszawy w 1968 r. wg danych statystyki milicyjnej

Dzielnica	Ogółem			Nieletni (10—16 lat)			Młodociani (17—20 lat)			Dorośli (21 lat i powyżej)		
	l.b.	współ- czynnik	ranga	l.b.	współ- czynnik	ranga	l.b.	współ- czynnik	ranga	l.b.	współ- czynnik	ranga
Śródmieście	3 144	37,9	2	759	63,7	2	349	61,9	1	2036	31,9	2
Mokotów	1 913	23,8	6	457	33,7	6	264	36,9	5	1182	19,9	5
Ochota	1 374	22,6	7	282	28,3	7	202	35,3	6	890	19,8	6
Wola	2 209	28,0	5	523	37,9	5	288	35,0	7	1398	23,5	4
Żoliborz	1 628	29,0	3	727	70,8	1	170	37,1	4	731	17,7	7
Praga Północ	2 485	41,3	1	494	51,6	3	282	59,6	2	1709	37,7	1
Praga Południe	2 540	28,5	4	595	38,6	4	339	45,7	3	1606	24,2	3
Ogółem	15 293	29,9		3847	45,4		1894	42,0		9552	22,4	

Współczynniki obliczono na 1000 mężczyzn w odpowiednich grupach wieku

9,2; Mokotów 9,2; Wola 8,7; Ochota 7,3 ⁶. Widzimy więc, że również w odniesieniu do grupy badanej śródmieście i Praga Północ wysuwają się na pierwsze miejsce pod względem wysokości współczynników.

Porównując kolejność dzielnic, uzyskaną w odniesieniu do 493 skazanych młodocianych więźniów i ogółu młodocianych podejrzanych o popełnienie przestępstw agresywnych, widzimy, iż dla 4 dzielnic uzyskaliśmy identyczną kolejność w uszeregowaniu według stopnia nasilenia. Są to dzielnice: śródmieście (1 miejsce), Praga Północ (2 miejsce), Wola (6 miejsce) i Ochota (7 miejsce). Pewne niewielkie różnice odnotowujemy w stosunku do Mokotowa i Pragi Południe; natomiast najwyraźniejsza różnica dotyczy Żoliborza, który u młodocianych więźniów znajduje się na miejscu 3, a wg danych statystyki milicyjnej przesuwa się na miejsce 5.

Przyczyną sygnalizowanych wyżej różnic może być odmienność obu typów danych: z jednej strony bowiem analizujemy dane dotyczące młodocianych więźniów sprawców przestępstw zakwalifikowanych jako chuligańskie, a z drugiej zaś strony mamy do czynienia z młodocianymi podejrzanymi przez MO o dokonanie czynów przeciwko zdrowiu oraz władzom i urządnom, spośród których nie wszystkie mogły być uznane przez sąd jako dokonane z pobudek chuligańskich.

5. Przejdźmy obecnie do analizy nasilenia przestępczości o charakterze chuligańskim w poszczególnych dzielnicach Warszawy, przyjmując za podstawę miejsce zamieszkania sprawców, przy czym, jak już wspomniano wyżej, opierać się w tym przypadku możemy wyłącznie na uzyskanych danych o zamieszkaniu 493 badanych.

Rozmieszczenie badanych młodocianych więźniów sprawców przestępstw o charakterze chuligańskim w poszczególnych dzielnicach Warszawy nie jest równomierne. W dzielnicy śródmieście zamieszkuje 60 badanych—12,2%, na Mokotowie 86 —17,4%, na Ochocie 39 — 7,9%, na Woli 95 — 19,3%, na Żoliborzu 67 — 13,6%, na Pradze Północ 56 —11,4%, na Pradze Południe 82 — 16,6%⁷. Jak widać, największy odsetek badanych młodocianych sprawców przestępstw chuligańskich zamieszkuje na Woli, Mokotowie i Pradze Południe.

Można by odnieść te wyniki do danych ilustrujących procentowy udział ludności poszczególnych dzielnic w ogólnej liczbie ludności Warszawy, wydaje się jednak, iż uwzględnienie współczynników — odnoszących liczbę badanych młodocianych zamieszkałych w dzielnicach do liczby mężczyzn w wieku 17—20 lat w każdej z tych dzielnic — pozwoli na wyraźniejsze uchwycenie różnic pomiędzy dzielnicami.

Dla całej Warszawy współczynnik wynosi 10,9, a w poszczególnych dzielnicach

---

⁶ Współczynniki obliczono odnosząc liczbę badanych z dwóch lat objętych badaniami do liczby mężczyzn w wieku 17—20 lat zamieszkujących w danej dzielnicy w r. 1967 (wg stanu z dnia 31 XII 1967 — dane udostępnione przez MUS).

⁷ Dla 8 badanych (1,6%) brak jest danych o miejscu zamieszkania.

jest następujący: Śródmieście 8,3, Mokotów 12,0, Ochota 6,8, Żoliborz 14,6, Wola 11,5, Praga Północ 11,8, Praga Południe 11,0.

Dzielnicami więc, w których zamieszkuje stosunkowo najwięcej badanych młodocianych sprawców przestępstw chuligańskich, są: Żoliborz, Mokotów i Praga Północ. Niewiele mniejsze współczynniki odnotowujemy dla Woli i Pragi Południe, natomiast zdecydowanie niższe dla śródmieścia i Ochoty.

Przypomnieć tu należy, iż w odniesieniu do miejsca popełnienia tych przestępstw rozkład dzielnic wg wysokości współczynników był odmienny: na pierwszych miejscach figurowały: śródmieście i Praga Północ.

Nie można oczywiście na podstawie materiału, którym dysponujemy, twierdzić z całą pewnością, że uszeregowanie dzielnic według stopnia nasilenia wśród młodocianych przestępczości o charakterze chuligańskim kształtuje się zgodnie z uzyskanymi przez nas wynikami. Należy bowiem pamiętać o ograniczeniach wynikających z przyjętej przez nas metody doboru badanej populacji. Uwzględniając jednak wysoką zgodność uszeregowania dzielnic wg miejsca popełnienia czynu przez badanych młodocianych z danymi milicyjnymi o miejscu popełnienia czynu przez ogół młodocianych podejrzanych o przestępstwa agresywne, możemy przypuszczać, że stwierdzone przez nas uszeregowanie dzielnic wg miejsc zamieszkania badanych może być również w wysokim stopniu zgodne z danymi o miejscu zamieszkania ogółu młodocianych sprawców przestępstw chuligańskich.

5. Przejdźmy obecnie do sprawy ruchliwości przestrzennej badanej grupy młodocianych więźniów sprawców przestępstw o charakterze chuligańskim. Jak już uprzednio wspomniano, o każdym z objętych badaniami młodocianych więźniów było wiadomo, pod jakim adresem zamieszkiwał przed umieszczeniem w więzieniu oraz na terenie której dzielnicy Warszawy popełnił czyn będący podstawą doboru do grupy badanej.

W oparciu o dane tablicy 6 chcemy odpowiedzieć na pytanie, na terenie których dzielnic popełnili przestępstwa badani w stosunku do dzielnicy swego zamieszkania⁸.

Uzyskane wyniki świadczą o tym, że zdecydowana większość młodocianych, bo aż 64%, popełniła przestępstwa o charakterze chuligańskim na terenie dzielnicy zamieszkania. Najwyższym pod tym względem odsetkiem wyróżnia się Żoliborz (70,1%), zaś najniższym Wola (54,7%). Tak więc popełnianie przestępstw o charakterze chuligańskim na terenie własnej dzielnicy jest u badanych młodocianych najczęstszym zjawiskiem. Obok jednak tej prawidłowości warto zwrócić uwagę na jeszcze dwa charakterystyczne zjawiska. Pierwszym jest fakt, że stosun-

---

⁸ Szczegółowych i pełnych danych na temat wzajemnych relacji pomiędzy miejscem popełnienia przestępstwa a miejscem zamieszkania osób podejrzanych o ich sprawstwo dostarczą badania prowadzone obecnie przez Zakład Kryminologii INP na materiale dotyczącym ogółu przestępstw popełnionych w Warszawie w 1968 r. jak i ogółu osób podejrzanych. Praca ta ma charakter analizy ekologicznej całej przestępczości w Warszawie — w tym również przestępczości o charakterze chuligańskim.

Tablica 6. Miejsce zamieszkania młodocianych więźniów sprawców przestępstw chuligańskich a miejsce popełnienia tych przestępstw

Miejsce popełnienia przestępstwa	Miejsce zamieszkania														
	Śródmieście		Mokotów		Ochota		Wola		Żoliborz		Praga Północ		Praga Południe		Brak danych
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.
Śródmieście	39	65,0	19	22,1	5	12,8	16	16,8	9	13,4	8	14,3	8	9,8	1
Mokotów	2	3,3	54	62,8	—	—	3	3,2	3	4,5	1	1,8	1	1,2	2
Ochota	3	5,0	3	3,5	26	66,7	10	10,5	—	—	1	1,8	—	—	—
Wola	8	13,3	4	4,6	3	7,7	52	54,7	2	3,0	1	1,8	2	2,4	—
Żoliborz	3	5,0	2	2,3	—	—	3	3,2	47	70,1	—	—	1	1,2	1
Praga Północ	2	3,3	—	—	3	7,7	5	5,3	1	1,5	39	69,6	11	13,4	1
Praga Południe	1	1,8	1	1,2	—	—	2	2,1	1	1,5	6	10,7	55	67,1	2
Inne	2	3,3	3	3,5	2	5,1	4	4,2	4	6,0	—	—	4	4,9	1
Ogółem	60	100,0	86	100,0	39	100,0	95	100,0	67	100,0	56	100,0	82	100,0	8

kowo znaczna liczba badanych, zamieszkałych w różnych dzielnicach, popełniła przestępstwo o charakterze chuligańskim na terenie śródmieścia — spośród zamieszkujących na Mokotowie było ich 22,1%, na Woli —16,8%, na Pradze Północ—14,3%, na Żoliborzu —13,4% i na Ochocie—12,8%. Drugim zjawiskiem jest popełnienie przestępstwa przez pewną liczbę badanych na obszarze sąsiedniej dzielnicy. Dotyczy to głównie napływu sprawców czynów chuligańskich z sąsiednich dzielnic do śródmieścia, ale nie tylko, bo np. 13,4% mieszkańców Pragi Południe popełniło czyn chuligański na terenie Pragi Północ, a 13,3% badanych zamieszkałych w śródmieściu — na Woli.

Jeżeli obecnie postawimy pytanie, jak biorąc pod uwagę miejsce popełnienia czynu kształtować się będą dane o miejscu zamieszkania sprawców (poprzednio postępowaliśmy odwrotnie), to okaże się, że i w tym przypadku wyróżnia się specyfika śródmieścia, bowiem tylko 36,8% sprawców przestępstw dokonanych na jego obszarze zamieszkuje w tej dzielnicy, a reszta pochodzi z innych dzielnic—17,9% mieszka na Mokotowie, 15,1% na Woli, reszta zaś sprawców rozkłada się równomiernie na pozostałe dzielnice.

Zdecydowanie odmiennie kształtuje się pod tym względem sytuacja na Żoliborzu, Mokotowie i Pradze Południe, ponieważ w każdej z tych dzielnic ponad 80% sprawców stanowią miejscowi, a przybysze z innych dzielnic nie przekraczają kilku procent. Na Woli miejscowi stanowią 72,2% sprawców, w dzielnicy Praga Północ — 63% i na Ochocie 62%, przy czym w tej ostatniej dzielnicy 23,8% przestępstw o charakterze chuligańskim popełnili mieszkańcy Woli.

6. Całokształt powyższych rozważań dotyczył ogółu młodocianych sprawców, wśród których występują młodociani karani tylko 1 raz (54,6%) oraz recydywiści (45,4%). Zasluguje oczywiście na uwagę kwestia, czy odsetki recydywistów i nierecydywistów zamieszkałych w poszczególnych dzielnicach różnią się między sobą (tablica 7).

Z tablicy tej wynika, że jeśli rozpatrywać udział recydywistów wśród ogółu badanych zamieszkałych w poszczególnych dzielnicach Warszawy, to jedynie Wola wyróżnia się zdecydowanie wyższym pod tym względem odsetkiem (55,8%) recydywistów, w stosunku do przeciętnej (45,4%) w całej badanej populacji. Natomiast najniższy odsetek (39,5%) stwierdza się wśród badanych zamieszkałych na Mokotowie. W pozostałych dzielnicach procent recydywistów kształtuje się w granicach zbliżonych do średniej dla całej Warszawy. Okazuje się więc, że tylko w jednej dzielnicy występuje przewaga recydywistów nad nierecydywistami wśród zamieszkujących w niej badanych więźniów skazanych za przestępstwa chuligańskie. We wszystkich pozostałych dzielnicach przeważają nierecydywiści — jednak, o czym nie należy zapominać, przewaga ta jest nieznaczna.

Dla uzupełnienia danych z tablicy 7 dodajmy, że jeśli brać pod uwagę charakter przestępstw popełnianych przez recydywistów zamieszkałych w poszczególnych dzielnicach, to najwięcej skazanych za popełnienie w wieku 17—20 lat wyłącznie lub głównie przestępstw z użyciem agresji znajduje się wśród recydy-

wistów mieszkających w śródmieściu — 84,0%, a następnie na Mokotowie — 79,4%, Ochocie — 77,8%, Żoliborzu — 73,3%, Woli — 69,8%, Pradze Południe — 65,7% oraz Pradze Północ — 64,0%.

Okazuje się więc, że jeśli weźmiemy pod uwagę tych spośród badanych młodocianych więźniów skazanych za przestępstwo o charakterze chuligańskim, którzy mając 17—20 lat popełniali niejednokrotnie wyłącznie lub głównie tego ro-

Tablica 7. Miejsce zamieszkania młodocianych więźniów sprawców przestępstw chuligańskich karanych w wieku 17—20 lat tylko 1 raz oraz recydywistów

Dzielnica zamieszkania	Karani 1 raz		Karani 2 i więcej razy		Ogółem	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
Śródmieście	35	58,3	25	41,7	60	100,0
Mokotów	52	60,5	34	39,5	86	100,0
Ochota	21	53,8	18	46,2	39	100,0
Żoliborz	37	55,2	30	44,8	67	100,0
Wola	42	44,2	53	55,8	95	100,0
Praga Północ	31	55,4	25	44,6	56	100,0
Praga Południe	47	57,3	35	42,7	82	100,0
Brak danych	4	—	4	—	8	—
Ogółem	269	54,6	224	45,4	493	100,0

dzaju czyny, to możemy stwierdzić, iż w pewnych dzielnicach mieszka ich stosunkowo znacznie więcej niż w pozostałych; różnica sięga 20 punktów.

7. Omawialiśmy dotychczas różne aspekty terytorialnego rozmieszczenia badanej grupy młodocianych więźniów, przyjmując za podstawę podziału dzielnice Warszawy. Jest oczywiste, że tak duże jednostki terytorialne, jakimi są dzielnice administracyjne miasta, różnicują się wewnątrznie pod wieloma względami, w tym również pod względem koncentracji elementu przestępczego. Wyłonienie w ramach poszczególnych dzielnic rejonów o szczególnym nasileniu przestępczości (uwzględniając zarówno miejsca popełnienia przestępstw, jak i miejsca zamieszkania sprawców) będzie przedmiotem odrębnej pracy; w niniejszym artykule chcemy jedynie zasygnalizować istnienie takiego problemu.

W celu analizy tego zagadnienia posłużono się podziałem Warszawy na 128 okręgów, które pokrywają się z rejonami wyborczymi do dzielnicowych rad narodowych w 1969 r., z wyjątkiem śródmieścia, dla którego przyjęto podział według terenów poszczególnych administracji domów mieszkalnych. Przeciętnie w każdym z wyodrębnionych rejonów mieszkało ok. 10 tys. ludności.

Jest rzeczą zrozumiałą, iż populacja 493 młodocianych więźniów jest zbyt nieliczna, aby mogło okazać się celowe szczegółowe omawianie jakichkolwiek wskaźników, informujących o tym, ilu badanych przypada na określoną liczbę mieszkańców każdego z rejonów. Wprawdzie dla potrzeb niniejszej pracy wskaź-

niki takie obliczono, ale w tym miejscu wymienimy jedynie rejony charakteryzujące się skrajnymi wartościami wskaźników bez ich przytaczania.

Wśród 128 wyodrębnionych rejonów było 8 takich, w których nie zamieszkiwał ani jeden spośród badanych — 5 z tych rejonów znajduje się w dzielnicy śródmieście, 1 na Pradze Północ i 2 na Ochocie. Natomiast najczęściej badanych — w stosunku do liczby ludności — mieszkało w 3 rejonach na terenie dzielnicy Żoliborz, obejmujących obszar ograniczony ulicami: Lucjana Rydla, Al. Zjednoczenia, Marymoncką i Władysława Reymonta, oraz tereny przylegających do niego osiedli Wawrzyszew i Chomiczówka. Ponadto rejon taki znajdował się w dzielnicy Wola i obejmował czworobok ulic: Grzybowska, Żelazna, Świerczewskiego i Marchlewskiego, a także na Mokotowie, gdzie obejmował rozległy, ale stosunkowo mało zamieszkały teren Służewca i część Służewa ograniczony ulicami: Tarniny, Nowoursynowską, Al. Wilanowską i Puławską.

Widzimy zatem, że zarówno rejony o najwyższych, jak i najniższych wskaźnikach zamieszkiwania badanej populacji występują przeważnie na obszarze lewo-brzeżnej Warszawy, poza tym jest charakterystyczne, iż na terenie śródmieścia występuje najczęściej rejonów, w których nie zamieszkuje żaden z badanych.

* * *

W zakończeniu niniejszego opracowania zwrócimy uwagę na najważniejsze jego wyniki.

1. Badana zbiorowość 493 młodocianych więźniów, sprawców przestępstw o charakterze chuligańskim, odznacza się stosunkowo wysokim odsetkiem recydywistów. Aż 45,4% badanych, kiedy miało 17—20 lat, było karanych 2 i więcej razy, zaś 54,6% było karanych 1 raz. Zasluguje również na uwagę, że około $\frac{1}{3}$ badanych miało sprawy w sądzie dla nieletnich.

Rozpatrując z kolei strukturę przestępczości badanych karanych co najmniej 2 razy, widzimy, iż odsetek osobników popełniających wyłącznie lub głównie przestępstwa z użyciem agresji jest bardzo znaczny (72,8%); grupa ta stanowi 33% ogółu badanej zbiorowości.

2. Biorąc pod uwagę miejsca popełnienia przestępstw chuligańskich, stanowiących podstawę doboru badanej grupy, otrzymaliśmy następujące uszeregowanie dzielnic według stopnia nasilenia tego zjawiska: śródmieście, Praga Północ, Żoliborz, Praga Południe, Mokotów, Wola i Ochota. Podobny wynik uzyskaliśmy analizując dane ze statystyki milicyjnej odnośnie do młodocianych, podejrzanych o popełnienie przestępstw przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom na terenie wszystkich dzielnic Warszawy. Warto w tym miejscu podkreślić, że dzielnice śródmieście i Praga Północ charakteryzują się również najwyższymi współczynnikami odnośnie do terenu popełniania przestępstw przez ogół podejrzanych dorosłych mężczyzn i to zarówno przestępstw agresywnych, jak i ogółu przestępstw

(terytorialne rozmieszczenie przestępczości nieletnich kształtuje się odmiennie). To, co powiedzieliśmy wyżej, dotyczyło osób podejrzanych o popełnienie przestępstw; te same dwie dzielnice (śródmieście i Praga Północ) wyróżniają się jednak również największym nasileniem stwierdzonych przestępstw i to zarówno wszystkich przestępstw, jak i mających charakter agresywny. Można zatem przyjąć, iż najwyższe nasilenie przestępczości cechuje dzielnice śródmieście i Praga Północ.

3. Odmiennie kształtuje się uszeregowanie dzielnic według wysokości współczynników ilustrujących miejsce zamieszkania badanych młodocianych sprawców przestępstw chuligańskich. W tym przypadku kolejność dzielnic jest następująca: Żoliborz, Mokotów, Praga Północ, Wola, Praga Południe, śródmieście i Ochota.

W stosunku do uprzednio omawianej kwestii widzimy więc wyraźne przesunięcia w uszeregowaniu dzielnic, a szczególnie śródmieścia, które pod względem nasilenia przestępstw chuligańskich znajdowało się na miejscu pierwszym, zaś przy uwzględnieniu terenu zamieszkania sprawców tych czynów przesunęło się na miejsce przedostatnie.

W związku z tym, iż blisko połowę badanej populacji stanowili recydywiści, zbadano, czy odsetki recydywistów zamieszkałych w poszczególnych dzielnicach różnią się wyraźnie między sobą. Stwierdzono, że jedynie Wola wyróżnia się zdecydowanie wyższym, w stosunku do przeciętnego dla całej Warszawy, odsetkiem recydywistów.

4. Zaskakuje również na uwagę relacja pomiędzy miejscem zamieszkania badanych a terenem popełnienia przez nich przestępstw chuligańskich. Większość przestępstw popełnionych zostało przez badanych na terenie dzielnicy zamieszkania, przy czym odpowiednie dane wahają się w poszczególnych dzielnicach od 54,7% (Wola) do 70,1% (Żoliborz).

Dzielnica, na której terenie najwięcej osób zamieszkałych gdzie indziej popełniło przestępstwa chuligańskie, było śródmieście, bowiem tylko 36,8% sprawców przestępstw dokonanych na jej obszarze rekrutowało się spośród osób tam zamieszkałych, podczas gdy analogiczne dane w innych dzielnicach wynosiły od 62 do 80%.

5. Stwierdzono również, że na terenie poszczególnych dzielnic Warszawy można wyodrębnić pewne małe rejony, w których zamieszkiwało szczególnie wielu młodocianych skazanych za popełnienie przestępstw chuligańskich.

Wyniki niniejszego opracowania wskazują więc na istnienie zagadnienia terytorialnego rozmieszczenia przestępczości w Warszawie i na celowość kontynuowania szczegółowych badań ekologicznych w tej dziedzinie. Praca taka jest realizowana w Zakładzie Kryminologii INP PAN, a jej rezultaty będą opublikowane w „Archiwum Kryminologii”.

ANEKS

KSZTAŁTOWANIE SIĘ PRZESTĘPCZOŚCI W WARSZAWIE W 1971 R.

W związku z tym, iż drukowana powyżej praca oparta jest na danych o przestępstwach stwierdzonych w Warszawie w 1968 r., umieszczamy poniżej dane ilustrujące nasilenie przestępczości w Warszawie w 1971 r. wraz z wyodrębnieniem, podobnie jak za rok 1968, kategorii przestępstw przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom. Uwzględniono również dla porównania z 1968 r. dane o osobach podejrzanych o dokonanie przestępstw w 1971 r.

Jak wynika z przytoczonego poniżej materiału, w 1971 r. stwierdza się wyraźny spadek liczby przestępstw przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom, kwalifikowanych często jako przestępstwa o charakterze chuligańskim (o 38,5¹⁰/oi), przy stosunkowo niewielkim spadku ogółu przestępstw (o 4,4%). Również liczba podejrzanych osób o dokonanie wymienionych przestępstw połączonych z agresją fizyczną zmniejszyła się znacznie (o 35,8%).

Rozpatrując powyższe dane, należy brać pod uwagę fakt, iż w 1968 r. nastąpiła w Warszawie znaczna intensyfikacja ścigania przestępstw typu chuligańskiego, co musiało oczywiście znaleźć swoje odbicie w kształtowaniu się danych statystycznych.

Poniżej zamieszczona tablica 1 uwidacznia, obok braku zmian w liczbach i współczynnikach dotyczących ogółu stwierdzonych przestępstw w Warszawie w 1971 r., znaczne obniżenie liczb i współczynników dotyczących przestępstw przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom. Liczba tych przestępstw zmalała w 1971 r. w porównaniu z rokiem 1968 o 2338, współczynnik zaś, obliczony na 1000 mieszkańców, zmalał z 4,8 do 3,3.

Tablica 1. Stwierdzone przestępstwa na terenie poszczególnych dzielnic Warszawy w 1971 r.

Dzielnica	Ogół przestępstw *			Przestępstwa przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom		
	l.b.	współcz.	ranga	4.b.	współcz.	ranga
Śródmieście	6 836	33,8	1	936	4,6	1
Mokotów	3 626	16,3	7	381	1,7	7
Ochota	2 492	16,5	6	379	2,5	4-5
Wola	4 556	23,0	3	556	2,8	3
Żoliborz	3 258	20,4	5	401	2,5	4-5
Praga Północ	5 228	33,6	2	635	4,0	2
Praga Południe	4 545	20,8	4	443	2,0	6
Ogółem	30 641	23,2		3731	3,3	

Współczynniki obliczono na 1000 mieszkańców

* Bez przestępstw drogowych.

Podobnie jak liczba przestępstw przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom, tak i liczba sprawców tych przestępstw w poszczególnych grupach wieku uległa w 1971 r. znacznemu obniżeniu w porównaniu z 1968 r.

Tablica 2 uwidacznia przy braku istotnych zmian we współczynnikach dotyczących podejrzanych o dokonanie ogółu przestępstw w 1971 r. znaczne obniżenie współczynników dotyczących podejrzanych o dokonanie przestępstw przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzęd-

dom w porównaniu z 1968 r.: u nieletnich z 5,3 do 2,7; u młodocianych z 15,0 do 9,0; u dorosłych w wieku 21 lat i powyżej z 6,4 do 3,9.

Tablica 2. Mężczyźni podejrzani o popełnienie przestępstw na terenie Warszawy w 1971 r. wg danych statystyki milicyjnej

Podejrzani	Ogół przestępstw		Przestępstwa przeciwko zdrowiu oraz władzom i urządóm	
	l.b.	współczynnik	l.b.	współczynnik
Ogół mężczyzn	13495	24,9	2299	4,3
Nieletni (10—16 lat)	3480	44,0	212	2,7
Młodociani (17—20 lat)	2157	40,7	475	9,0
Dorośli (21 lat i powyżej)	7858	19,2	1612	3,9

Współczynniki obliczono na 1000 mężczyzn w odpowiednich grupach wieku

Jeśli idzie o osoby podejrzane o dokonanie przestępstw w poszczególnych dzielnicach Warszawy w 1971 r., to można ogólnie stwierdzić, iż zarówno w odniesieniu do ogółu przestępstw, jak i do przestępstw przeciwko zdrowiu oraz władzom i urządóm nie stwierdza się wyraźnych zmian w uszeregowaniu dzielnic w porównaniu z odpowiednimi danymi ustalonymi w 1968 r. (poza danymi o nieletnich, którzy w 1971 r. są najliczniej reprezentowani w dzielnicy Praga Północ, podczas gdy w 1968 r. występowali najliczniej na Żoliborzu — tablice 3, 4, s. 212).

Tablica 3. Mężczyźni podejrzani o popełnienie ogółu przestępstw na terenie Warszawy w 1971 r. wg danych statystyki milicyjnej

Dzielnica	Ogółem nieletni, młodociani i dorośli			Nieletni /10-16 lat/			Młodociani /17-20 lat/			Dorośli /21 lat i powyżej/		
		współ-czynnik	ranga	l.b.	współ-czynnik	ranga	l.b.	współ-czynnik	ranga	l.b.	współ-czynnik	ranga
Śródmieście	2345	28,5	2	485	46,9	3	401	53,7	2	1459	22,6	2
Mokotów	1528	16,5	7	349	25,0	7	263	28,8	7	916	13,2	7
Ochota	1358	21,4	5-6	294	32,5	5	201	30,6	6	863	18,1	3
Wola	2021	24,0	3	626	49,9	2	331	35,7	5	1064	17,1	5
Żoliborz	1403	21,4	5-6	306	29,1	6	241	40,2	3	856	17,4	4
Praga Północ	2753	43,3	1	809	91,4	1	400	61,8	1	1544	32,0	1
Praga Południe	2087	23,3	4	611	44,2	4	320	39,8	4	1156	17,0	6
Ogółem	13495	24,9		3480	44,0		2157	40,7		7858	19,2	

Współczynniki obliczono na 1000 mężczyzn w odpowiednich grupach wieku

Tablica 4. Mężczyźni podejrzani o popełnienie przestępstw przeciwko zdrowiu oraz władzom i urzędom na terenie Warszawy w 1971 r. wg danych statystyki milicyjnej

Dzielnica	Ogółem nieletni, młodociani i dorośli			Nieletni /10-16 lat/			Młodociani /17-20 lat/			Dorośli /21 lat i powyżej/		
	l.b.	współ-czynnik	ranga	l.b.	współ-czynnik	ranga	l.b.	współ-czynnik	ranga	l.b.	współ-czynnik	ranga
Śródmieście	550	6,7	1	30	2,9	3	111	14,9	1	409	6,3	1
Mokotów	267	2,9	6-7	21	1,5	6	49	5,4	7	197	2,8	6
Ochota	264	4,2	3	11	1,2	7	50	7,6	5	203	4,2	3
Wola	339	4,0	4	40	3,2	2	72	7,8	4	227	3,6	4
Żoliborz	242	3,7	5	20	1,9	5	62	10,3	3	160	3,3	5
Praga Północ	378	5,9	2	59	6,7	1	71	11,0	2	248	5,1	2
Praga Południe	259	2,9	6-7	31	2,2	4	60	7,5	6	168	2,5	7
Ogółem	2299	4,2		212	2,7		475	8,9		1612	3,9	

Współczynniki obliczono na 1000 mężczyzn w odpowiednich grupach wieku